
Г. ХАРЧЕНКО

*доцент кафедри цивільного права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук, доцент*

УДК 347.22

Вітчизняна доктрина речових прав: історичні нариси

У статті в історичній ретроспективі розглядаються особливості формування та розвитку вітчизняної доктрини речових прав. Указані причини, що обумовлювали її динаміку і зміни в різні історичні періоди розвитку права: дореволюційний, радянський та сучасний. За результатами проведеного дослідження зроблено висновок, що сучасна доктрина речових прав в Україні в багатьох аспектах і досі зберігає наступництво як відносно дореволюційного цивільного права, так і цивільного права радянського періоду (зокрема, щодо прав оперативного управління та господарського відання). Вона втілює також передовий досвід та напрацювання інших країн світу, передусім Франції та Німеччини, застосовуючи їх з урахуванням особливості вітчизняного цивільного права, тих правових традицій та ментальності українського народу, що історично склалися на теренах нашої держави.

Ключові слова: речові права, доктрина речових прав, принципи речових прав, види речових прав.

Доктрина речових прав є невід'ємною складовою загальної правової доктрини. У праві вона завжди була і є тим базисом, в якому у концентрованому вигляді акумульовані домінуючі у правовій науці погляди вчених на речові права, а тому не є дивним, що їх аналіз завжди був у центрі уваги багатьох вітчизняних науковців – Г. Шершеневича,

Д. Мейєра, Є. Васьковського, О. Іоффе, Ю. Толстого, О. Бабаєва, І. Емелькіної, Є. Харитонова та інших. Звичайно, що звернення до історії розвитку доктринальних уявлень на речові права у вітчизняному правопорядку може мати не лише теоретичну цінність, а й реальне прикладне значення. Завдяки цьому можна віднайти, зокрема, відповідь на

те, під впливом чого система речового права видозмінювалась та реформувалась у нашій країні і після тривалого часу забуття у радянські часи знову змогла повернутись у вітчизняну правову систему. Дослідити ці першопричини, вказати на чинники, що обумовлюють сучасний стан речового права в Україні, і є метою написання цієї статті.

Зрозуміло, що поява вітчизняної доктрини речових прав не могла відбутися сама по собі. Концептуальні знання, що були покладені в її основу, накопичились не раптово, а системно та з часом. Шлях, який у своєму становленні й розвитку вона пройшла в Україні, був довгим. У широкому сенсі він охоплює різні історичні періоди розвитку вітчизняної цивілістичної науки. Досить тривалий період вітчизняна доктрина речових прав розвивалась як складова російського правового простору, а тому неодмінно відзначалась властивими йому рисами.

Від Росії, казав Г. Шершеневич, знаючи історичні умови її інтелектуального розвитку, вимушеної стрибками наздоганяти Західну Європу, з якою після довгого роз'єднання їй довелося у XVIII ст. зближуватися, не можна, звичайно, було б очікувати самостійного розвитку правової науки. Перш ніж розпочати самостійну розробку науки, російські люди вимушені були ознайомитися з тим, що вже було зроблено іншими протягом того довгого часу, коли Росія спала глибоким сном у своїй національній відокремленості [1, с. 26].

Для російської, а отже й української, цивілістичної науки первинним базисом формування доктрини речових прав об'єктивно стали західноєвропейські

доктрини і головним чином французька та німецька. Останні, у свою чергу, переважно орієнтувалися та використовували досвід римського приватного права, який через них опосередковано був запозичений і російською правовою наукою та законодавством.

На початку XIX ст. у Росії не було серйозних монографічних досліджень не тільки з речового, а навіть із цивільного права. З приводу цього у 1878 р. російський цивіліст К. Малишев у своїй книзі «Курс загального цивільного права Росії» вимушений був констатувати, що в російській літературі, за винятком стислого підручника Д. Мейєра, немає повного курсу цивільного права, а чудова практична праця К. Побєдоносцева, на жаль, не закінчена [2, с. V]. Ситуація почала виправлятися лише наприкінці другої половини XIX ст., коли видатними російськими цивілістами було видано цілу низку праць із цивільного права, де, зокрема, чимало уваги приділялось і речовому праву (С. Муромцев, С. Пахман, Ю. Гамбаров тощо).

Варто відзначити, що доктринальні уявлення вітчизняних цивілістів першої половини XIX ст. на речові права закономірно знайшли своє вираження й у виданому у 1832 р. Зводі законів Російської імперії (далі – Звід законів), який діяв у Російській імперії до відомих революційних подій у жовтні 1917 р.

Цивільному праву в Зводі законів була присвячена переважно частина I тому X [3] у складі чотирьох книг. Речові права виявилися сконцентрованими у другій книзі, хоча чимало важливих норм речового права, відмічає О. Бабаєв, були розосередженими по всьому X тому [4, с. 41].

На законодавчому рівні у Зводі законів уперше набула офіційного закріплення висловлена російським правознавцем В. Кукольніком позиція щодо можливого розкриття змісту права власності через так звану тріаду правомочностей власника. Право власності тут поділялось на повне та неповне. У главу, присвячену неповному праву власності, були включені й усі інші, окрім права власності, речові права, які так само як й у Франції, розкривались головним чином як обмеження влади власника, з чіткою прив'язкою до цього інституту. Введенням терміна «неповне право власності» законодавець, як вважав В. Синайський, висловив думку про існування, окрім права власності, інших прав на чуже майно, названих ним неповними правами на майно (ст. 432). Сам термін «неповні права на майно», зауважував правознавець, є ширшим за поняття речових прав на чуже майно, оскільки законодавець під неповними правами на майно має на увазі не тільки останні, а й обмеження права власності (п. 1 ст. 432), обмеження власників окремих маєтків (пп. 3–5 ст. 432) і всі права, оскільки вони пов'язані з окремим користуванням, володінням та розпорядженням чужим майном (пп. 6–7 ст. 432) [5, с. 124].

Слід сказати, що однією з особливостей російської систематизації речових прав, порівняно з французькою, а потім і з німецькою, моделлю, було саме виокремлення всієї визначеної у законі тріади правомочностей власника у самостійну групу речових прав. Окремо від права власності як особливі речові права розглядались і право володіння, і право користування, а також право розпорядження.

Недоліки казуїстичного, за прикладом ФЦК, характеру викладення більшості норм з речового права Зводу законів, де загальних положень щодо речових прав було обмаль, частково виправлялись і доповнювались доктринальними напрацюваннями самих науковців. Так, російський цивіліст Д. Мейєр у своїй праці «Русское гражданское право» детальну увагу приділив такому наявному в цивільному праві явищу, як поєднання та зіткнення прав із визначенням способів вирішення таких ситуацій [6, с. 261–267]. В. Синайський, у свою чергу, звертав увагу, зокрема, на дію принципу неприпустимості розширювального тлумачення обмежень права власності; принципів гласності, спеціальності, старшинства тощо у вочинній системі [5, с. 131, 140]. Остання, вказував Є. Васьковський, насправді, побудована в Росії на тих самих загальних принципах, що і в законодавстві інших країн, де вона існує [7, с. 69]. Так само як у Франції та в Німеччині, у Росії на доктринальному рівні відстоювався принцип вичерпності кола речових прав (*numerus clausus*). Відмічалось існування у цивільному обороті чітко визначених типових видів речових прав, сприйнявши які, цивільне право не дозволяло людям «ані створювати інші види, ані змінювати зміст видів старих» [5, с. 125].

У цілому ж можна констатувати, що основні засади, відповідно до яких йшли формування й розвиток речового права у країнах романо-германської правової групи, так само як й у вітчизняній правовій системі, збігалися. Загальним їх джерелом було римське право, на яке вони й орієнтувалися у своєму

поступальному розвитку доктрин речових прав, що, між іншим, не виключало наявності в них своїх специфічних рис, які, як правило, мали все ж таки більшою мірою другорядний характер.

Вітчизняні дореволюційні правознавці часто піддавали критиці класифікацію речових прав за чинним законодавством, зокрема через понятійно-правові конструкції повного та неповного права власності, де під назвою останнього, по суті, були приховані права на чуже майно. Зазначена термінологія видів речового права, вказував В. Синайський, не зовсім узгоджується із загальноприйнятою в цивільному праві. Серед прав на чужу річ, насправді, відрізняють: сервітути (у нас це окреме користування і права угідь), емфітевзис (у нас – чиншове право), суперфіцій (у нас – право забудови), заставне право, речові повинності. Наше право, додавав науковець, знає також ще один особливий вид речових прав – права на надра землі. До особливої групи абсолютних прав, на думку цивіліста, слід віднести також авторські права як права на нематеріальну річ. Такими, підсумовував В. Синайський, і є види речових прав [5, с. 125]. Цей перелік речових прав Є. Васьковський доповнював правом переважної покупки [7, с. 64], і в той же час виключав із розряду речових прав так звані права інтелектуальної власності, воліючи виділити їх в окрему групу виключних прав. Речові права, вважав він, і зокрема право власності, можуть виникати лише щодо тілесних речей [7, с. 57], тоді як безтілесні речі (права), а також дії інших осіб, продукти розумової праці (літературні та музичні твори), так само як й інші подібні

об'єкти прав просто не допускають за своєю суттю повного і всебічного панування над ними [7, с. 79–80].

Наприкінці XIX та XX ст. у науці цивільного права Росії дедалі більше відчувався вже вплив німецької правової школи. Цивілісти здебільшого схвально оцінювали переваги пандектного вчення, намагаючись використовувати їх на вітчизняному ґрунті. Зокрема, підкреслювалось, що інституційна система, на якій, до речі, базувався Звід законів, з одного боку, занадто широка, оскільки вводить до складу цивільного права вчення про позови, тобто цивільне судочинство, а з другого – недоцільна, тому що змушує розривати зміст загальної частини, сімейного та спадкового права на дві частини, підлаштовуючи одну під рубрику «осіб», а іншу – під рубрику «речей» [8, с. 17].

У цілому ж сама доктрина речових прав, розроблена пандектним вченням, була схвально прийнята дореволюційною правовою школою у Російській імперії. Навіть ще до прийняття Німецького цивільного уложення російські цивілісти того часу висвітлювали вчення про речові права аналогічно до своїх німецьких колег. Слідуючи їх прикладу, питання речових прав розкривалось, як правило, починаючи із загального: сутності речових прав, їх класифікації з переходом до розкриття характерних ознак кожного з різновидів речових прав. Російські цивілісти активно посилалися на думку відомих німецьких представників пандектної школи права. У переліку речових прав, що наводились у працях з російського цивільного права, згадувались і право переважної покупки і речові повинності, які не були у класифікації

речових прав у французькому законодавстві, проте були відомі німецькому цивільному праву.

У радянський період шлях розвитку вітчизняної доктрини речових прав різко змінився. Казати про доктрину речових прав тут як таку вже не доводилось. Зміна економічної формації та політичного ладу в країні викликала руйнівний процес переформатування всієї сфери речових відносин. Як і у всі революційні часи закономірно ставилося завдання відійти від «пережитків» старої системи, не допустити реставрації старих порядків і побудувати нове життя суспільства на зовсім інших засадах. Засобом досягнення таких цілей, звичайно, було саме право.

Через переорієнтацію соціалістичної економіки з приватної на державну форму власності і її виключне домінування у цивільному обороті, дореволюційне розмаїття речових прав було вже не затребуваним новим часом, а у цивільному праві поступово набирив сили процес примітивізації речового права. На деякий час тема речових прав у радянському цивільному праві взагалі навіть була закрита. Речове право розглядалося як застаріла категорія, плеоназм, тобто категорія, яка не несе в собі ніякого потенціалу, оскільки зводиться тільки до права власності. Негативна оцінка речового права була наслідком перемоги прихильників заперечення існування речових прав як таких (В. К. Райхер, О. С. Іоффе, пізніше Ю. К. Толстой) [9, с. 106–107]. Поступово такі доктринальні установки почали панувати у всій радянській цивілістичній науці, вони набули офіційного оформлення й на законодавчому рівні.

У часі зміна підходів відбувалась поступово. Так, у Цивільному кодексі УСРР від 16 грудня 1922 р. [10], який, по суті, відтворював правові положення Цивільного кодексу РСФРР від 31 жовтня 1922 р., правова категорія «речове право» ще зберігалась: під її назвою до Кодексу було включено відповідний розділ. Речовими правами, окрім права власності, тут визнавались також і право забудови, і застава майна. Натомість, вже у Цивільному кодексі УРСР 1963 р. [11] речового права як такого вже немає. Розділ другий Кодексу цілковито присвячений праву власності, хоча в ньому і можемо побачити згадку про таке речове, за своєю природою, право, як право оперативного управління.

Значний розворот від інституту права власності, який за радянських часів перетворився на кшталт універсальної, всеохоплюючої правової конструкції, в межах якого могли відбуватись усі речово-правові відносини, у бік родової категорії «речове право» відбувся у другій половині 80-х рр. XX ст. Разом з курсом на «перебудову» країни, суспільство дійшло усвідомлення необхідності кардинальних змін відносин власності – і речової сфери як такої. Цьому активно сприяло і наукове середовище. Від нього лунали пропозиції повернути з небуття цілий ряд цивільно-правових категорій та інститутів, і зокрема речових прав, які свого часу були здані в архів як такі, що нібито неспівзвучні умовам побудови нового суспільства. Відтепер вони оцінювались позитивно навіть тими, хто свого часу виступав проти поняття речового права як такого. У цьому, приміром, колишній їх противник Ю. Толстой бачив поступовий про-

цес виліковування від дитячої хвороби ліквізми. Він наголошував на недоцільності займатися винахідництвом велосипеда, до того ж погіршеної конструкції у порівнянні з тим, що вже мало місце раніше, а тому підтримав відродження категорії речових прав у законодавстві і, зокрема, у проекті Основ цивільного законодавства Союзу РСР та республік (1991), де до системи речових прав були включені право власності, право повного господарського відання, право оперативного управління та право довічного успадкованого володіння [12, с. 69].

Процес реформування сфери речових відносин у Радянському Союзі зупинився внаслідок його розпаду, проте він не загальмувався вже у незалежній Україні. Закон УРСР «Про власність» від 7 лютого 1991 р. став прологом реформування речового права в Україні. Ставало все більш зрозумілим, що побудувати ринкову економіку в незалежній країні на старих засадах соціалістичної економіки просто неможливо, а без корінної модернізації всієї системи приватного права із закладення нових основ її функціонування ситуацію в цілому просто не змінити. Прийняттям окремих законів, що об'єктивно не могли охоплювати усю сферу цивільних відносин (закони України «Про підприємництво», «Про підприємства в Україні», «Про господарські товариства», «Про приватизацію державного майна» тощо), загально неприйнятний стан цивільного права дещо покращувався, проте не виправлявся в цілому. Об'єктивно існуючі передумови вимагали комплексного вирішення посталої проблеми, яке б могло відбутися лише

через прийняття нового Цивільного кодексу України як основного кодифікаційного акта цивільного законодавства, заснованого вже на новітній правовій доктрині. Роботи щодо його створення із залученням провідних українських спеціалістів вітчизняної науки розпочалися вже у 1994 р.

При підготовці проекту Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), вказує Є. Харитонов, зокрема, постала проблема вибору напрямів та зразків для наслідування. Підходи до неї визначилися ще на самому початку роботи над проектом. Зокрема, зазначалося, що сучасна правова система України є ближчою до романо-германської, хоч і має низку істотних відмінностей від неї. Останнім часом посилювся процес запозичення елементів із англосаксонського права, пов'язаний із об'єктивними закономірностями зближення суспільно-політичних національних систем на європейському континенті (Ю. Шемшученко). Слушно підкреслювалося, що чинні цивільні кодекси західних держав мали бути в полі зору авторів нового ЦК України з тим, щоб використати все те цінне, що увійшло до золотого фонду світової цивілістики (О. Бандурка, О. Пушкін, О. Скакун) [13, с. 58].

Отож, прийняття у 2003 р. нового і нині чинного ЦК України [14] стало вінцем зусиль наукової вітчизняної думки. У сфері речового права в ньому знайшли відображення прогресивний досвід передових країн світу з урахуванням власної специфіки історичного розвитку вітчизняного цивільного права. Так само як і Німецьке цивільне уложення, Кодекс структурно побудований за пандектною системою. До Кодексу

введено правову категорію речових прав, передбачено загальні положення як для права власності, так і для речових прав на чуже майно, хоча щодо останніх вони мають все ж таки більш символічне значення і включають лише дві статті (395–396 ЦК України). Законодавець зберіг таку наробку радянської школи цивілістики, як «форми права власності», хоча він і відкоригував їх перелік під нові, як, можливо, йому здавалось, умови життя. В ЦК України вже немає згадки про колективну форму права власності, проте зазначається про право власності Українського народу, приватну, державну та комунальну власність.

Важливо зазначити, що на початку, у первинній редакції Кодексу, систематика речових прав була ближчою все ж таки до країн романської групи (можливо дався в знаки минулий дореволюційний досвід розвитку вітчизняного законодавства), де речові права на чуже майно формувались навколо так званої групи речових прав користування, з тією, зокрема, особливістю, що до них як самостійне речове право долучили й право володіння. Окрім нього до групи речових прав на чуже майно було включено право користування (сервітут), право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис) і право забудови земельної ділянки (суперфіцій). Перелік є орієнтовним, оскільки окремо прописано, що законом можуть бути встановлені інші речові права на чуже майно. Здавалось би, що від розгалуженої систематики речових прав за зразком тієї ж Німеччини, де вона має трьохланковий поділ обмежених речових прав відповідно до їх змісту, Україна нібито

відмовилась, проте у грудні 2005 р. відбулись докорінні зміни. До статті 190 ЦК України введено частину другу, в ній сформульовано загальну формулу визначення кола речових прав в Україні із далекосяжними наслідками її можливого застосування. Зазначається, що майнові права визнаються в Україні речовими правами. Ця норма закону неоднозначно була сприйнята науковим середовищем. Щодо неї багато хто і сьогодні висловлює критичні зауваження, проте в цілому її прогресивний характер, як вбачається, все ж таки очевидний. Нарешті, офіційно з'явилась встановлена законом можливість розглядати в системі координат речових прав і право переважної покупки, і право довірчого управління майном, і зрештою те саме право застави тощо.

Означена норма поставила під питання і доцільність дії в цивільному праві України відомого континентального порядку принципу *numerus clausus*, що, як на нашу думку, є пережитком минулих століть, коли у прагненні не допустити повернення до феодалської концепції розщепленої власності, держава намагалась жорстко контролювати коло речових прав і самостійно його визначати. Поміж іншого, значно було розширено і коло об'єктів речових прав, серед яких окрім речей цивільне законодавство України визнало і майнові права.

На прикладі інституту довірчої власності можна констатувати, що формування та розвиток сучасної доктрини речових прав в Україні відбувається під впливом досвіду в цій сфері різних країн. Українська наукова думка не обмежується лише рамками вітчизняного

права або близького до нього права країн романо-германської правової сім'ї. У науковців є розуміння того, що корисний для опрацювання та вивчення матеріал є також і в доктрині англосаксонського права, яке у сфері речових відносин хоча і базується на кардинально інших засадах, проте у правовій природі самих відносин є однаковою за суттю з різною лише її інтерпретацією через механізм правового регулювання. Сучасна доктрина речових прав в Україні в багатьох аспектах і досі зберігає

наступництво як відносно дореволюційного цивільного права, так і цивільного права радянського періоду (зокрема, щодо прав оперативного управління та господарського відання), втілює в собі передовий досвід та напрацювання інших країн світу, передусім Франції та Німеччини, застосовуючи їх з урахуванням особливості вітчизняного цивільного права, тих правових традицій та ментальності українського народу, що історично склалися на теренах нашої держави.

Список використаних джерел

1. Шершеневич Г. Ф. Наука гражданского права в России / Г. Ф. Шершеневич ; науч. ред. В. С. Ем. – М., 2003. – 250 с.
2. Малышев К. Курс общего гражданского права России / К. Малышев. – СПб., 1878. – Т. 1. – 355 с.
3. Свод законов Российской империи. – СПб., 1857. – Т. 10. – Ч. 1 : Законы гражданские. – 610 с.
4. Бабаев А. Б. Система вещных прав / А. Б. Бабаев. – М., 2006. – 391 с.
5. Синайский В. И. Русское гражданское право [Электронный ресурс] / В. И. Синайский ; ред. кол. тома : В. С. Ем, А. Г. Долгов. – М., 2002. – 638 с. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/1480489/>.
6. Мейер Д. И. Русское гражданское право / Д. И. Мейер. – СПб., 1864. – 789 с.
7. Васильковский Е. В. Учебник гражданского права / Е. В. Васильковский. – СПб., 1896. – Вып. II : Вещное право. – 188 с.
8. Васильковский Е. В. Учебник гражданского права / Е. В. Васильковский. – СПб., 1894. – Вып. I : Введение и общая часть. – 169 с.
9. Чередникова М. В. О вещных правах по Гражданскому кодексу Российской Федерации / М. В. Чередникова // Актуальные проблемы гражданского права : сб. ст. Вып. 3 / под ред. С. С. Алексеева. – М., 2000. – С. 106–125.
10. Гражданский кодекс Украинской ССР. – М., 1954. – 144 с.
11. Цивільний кодекс Української РСР [Електронний ресурс] : Закон УРСР від 18.07.1963 № 1540-VI. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1540-06>.
12. Толстой Ю. К. Гражданское законодательство и рыночная экономика / Ю. К. Толстой // Правоведение. – 1991. – № 5. – С. 68–71.
13. Харитонов Є. О. Цивільне право України / Є. О. Харитонов, О. В. Старцев. – К., 2007. – 816 с.
14. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV ; станом на 25 листоп. 2014 р. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Стаття надійшла до редакції 09.12.2014.

Харченко Г. Отечественная доктрина вещных прав: исторические очерки

В статье в исторической ретроспективе рассматриваются особенности формирования и развития отечественной доктрины вещных прав. Указаны причины, обусловившие ее динамику и изменения в разные исторические периоды развития права: дореволюционный, советский и современный. По результатам проведенного исследования сделан вывод, что современная доктрина вещных прав в Украине во многих аспектах до сих пор сохраняет

преемственность как относительно дореволюционного гражданского права, так и гражданского права советского периода (в частности, касательно прав оперативного управления и хозяйственного ведения). Она воплощает в себе и передовой опыт, и наработки других стран мира, прежде всего Франции и Германии, применяя их с учетом особенностей отечественного гражданского права, тех правовых традиций и ментальности украинского народа, исторически сложившихся в нашем государстве.

Ключевые слова: вещные права, доктрина вещных прав, принципы вещных прав, виды вещных прав.

Kharchenko G. The National Doctrine of Property Rights: Historical Essays

The article examines the historical features of the formation and development of the national doctrine of property rights. The reasons that led to its dynamics and changes in different historical periods of law development: the pre-revolutionary, Soviet and modern are indicated.

It is noted that Western Europe doctrines of property rights, mainly French and German, became the basis for Russian, and thus for Ukrainian, civil science to create its own doctrine of property rights. Furthermore, French and German doctrines of property rights mainly focused on and used the experience of Roman private law which indirectly through them would be also adopted by Russian law science and legislation.

Basic principles according to which property law was forming and developing in the Romano-Germanic law group, as well as in the domestic legal system on the whole coincided. Their common source was Roman private law. They took it as the basis for their doctrines of property rights, but this didn't exclude their specific characteristics in them, which, however, were largely minor. One of the peculiarities of Russian systematization of property rights, in comparison with French, and then with German, model, in the Code of the Russian Empire laws was a separation of the entire triad powers of the owner as an independent group of property rights. Apart from ownership, rights of possession, use and disposition became the kinds of property rights.

The influence of German law school increasingly felt in the domestic science of civil law in the late nineteenth and early twentieth centuries. The doctrine of property rights, created by the pandect doctrine in Germany, was favorably accepted by the pre-revolutionary law school in Russian Empire. The list of property rights, presented in the books on Russian civil law, mentioned a priority right of purchase and property duties which were not in the classification of property rights in French law, but were known to German civil law.

Fundamental changes occurred in the domestic doctrine of property rights in the Soviet period. It is difficult to say about a property rights doctrine in that period. The change of economic structure and political system in the country caused a destructive process of reformatting all the sphere of property relationships. Institute of ownership was transformed like a universal, comprehensive legal framework in the Soviet times. It covered by itself all property relationships.

This concept was rejected and generic category of «property right» was returned only in the second half of the 80 years of the twentieth century. Now there is enhanced trend to expand of property rights sphere in the independent Ukraine as in the doctrinal level as well as in the legislation.

Based on the research results, the author concludes that the modern Ukrainian doctrine of property rights still retains succession to the pre-revolutionary civil law and the civil law of the Soviet period (in particular, regarding rights of operative administration and economic management) in many aspects. It also includes advanced practices and achievements of other countries, especially France and Germany, which are used according to the features of the civil law of Ukraine, the law traditions and the mentality of the Ukrainian people.

Keywords: property rights, doctrine of property rights, principles of property rights, types of property rights.